

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Lukáš Svoboda

Náboženství pro život podle Friedricha Nietzscheho

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Chavalka, Ph.D.

Praha 2017

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a s použitím pramenů a literatury řádně citovaných a uvedených v seznamu literatury. Práci jsem nevyužil k získání jiného nebo stejného titulu.

Souhlasím s tím, že tato bakalářská práce může být zveřejněna v elektronické knihovně FHS UK a může být využita i jako studijní text.

Lukáš Svoboda

v Praze dne 30. června 2017

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Křesťanská morálka a vznik náboženství ve společnosti.....	6
2.1. Dobro	6
2.2. Morálka	11
3. Ježíš kontra Pavel.....	24
4. Převrácení hodnot, nihilismus a věda.....	31
4.1. Převrácení hodnot	31
4.2. Věda	34
5. Buddhismus a jiná náboženství.....	41
5.1. Buddhismus.....	41
6. Závěr	45
7. Seznam použité literatury.....	47

Abstrakt

Ve své práci bych chtěl ukázat, v čem jsou podle F. Nietzscheho pozitivní aspekty náboženství a zároveň bych chtěl nastínit, proč podle Nietzscheho v 19. století už náboženství neslouží životu, ale spíše naopak. V práci bych chtěl obsáhnout jednak problematiku křesťanství, židovství a buddhismu, jednak nastínit roli kněze, křesťanství jako platonismu pro lid a vliv resentimentu na duchovní dějiny člověka.

Abstrakt anglicky

In my work I would like to show positive aspects of religion according to Nietzsche's work and also to show why religion is no longer in service of life but otherwise. My focus is mainly to explain themes of Christianity, Judaism and Buddhism and a role of priest. To show Christianity as people's Platonism and a power of which resentment holds over human spiritual development.

Klíčová slova:

Náboženství, filosofie 19. století, Nietzsche, morálka, dobro, věda, křesťanství, nihilismus, buddhismus

1. Úvod

Už samotný název práce v sobě nese otázku, kterou se budu snažit alespoň částečně zodpovědět, a to jaké jsou, jsou-li vůbec nějaké, pozitivní aspekty náboženství. V práci se nebudu výhradně zabývat křesťanstvím, ale dovolím si malý exkurz do judaismu, na kterém se budu snažit ukázat původ jistých aspektů křesťanství, které významnou měrou ovlivnily samotný fundament, na kterém dnes moderní křesťanská církev staví. Abych vůbec mohl nastínit jakým způsobem náboženství v kontextu Nietzscheho tvorby pozitivně ovlivňuje lidské bytí, je nejprve třeba vysvětlit, jak jej ovlivňuje v celém svém působení, a to včetně jeho negativních stránek.

V první části popíši, za jakých podmínek náboženství dle Nietzscheho ve společnosti vzniká, jak se projevuje a jak se do něj promítá prvek morálky. Dále nastíním rozdílné pohledy na křesťanství tak, jak jej nahlížel Ježíš Nazaretský a jak jej následně uchopil a interpretoval Pavel z Tarasu a celá historická tradice po něm. Právě při tomto porovnání se budu chtít zaměřit na zrod převrácení hodnot a na skrytý nihilismus, který sídlí schován uvnitř křesťanské víry a na vědu jako pokračovatele křesťanství. V další části načrtnu, podle Nietzscheho vyvrálenější, alternativu evropské duchovní tradice buddhismus. Poslední část by měla ukázat, do jaké míry lze chápat náboženství za životu prospěšné a v jakém kontextu jej Nietzsche považuje za přínos společnosti i jedinci.

2. Křesťanská morálka a vznik náboženství ve společnosti

2.1. Dobro

U Nietzscheho málokdy najdeme slova pozitivní a křesťanství nebo náboženství ve stejné větě. Nietzscheho vztah ke křesťanství a vůbec k náboženství jako takovému se může v kontextu jeho celého díla jevit jako jednostranně kritický. Celou autorovou tvorbou je cítit despekt vůči celé evropské duchovní i kulturní tradici - Sokratem počínaje, Wagnerem konče. V autorových ranějších spisech se občas setkáme se současníkem, u kterého by se dalo říci, že k němu mladý Nietzsche vzhlíží a koho z různých důvodů i respektuje, ať to je jeho učitel Arthur Schopenhauer nebo umělecký génius Richard Wagner. Najít u Nietzscheho jasné konkrétní stanovisko, zdali je to či ono náboženství dobré či nikoliv, je skoro nemožné, a ani autor se o to nesnaží. Dvojznačnost Nietzscheho názorů je opravdu asi největším oříškem pro interpretaci jeho textů a je často obtížné zjistit, jaké stanovisko vůči jakémukoliv problému Nietzsche zaujímá. Filozof Karl Jaspers dokonce tvrdí: „*Veškeré (Nietzscheho) názory zdají se pak býti druhými popřeny, sebe popírání je pro Nietzscheho myšlení fundamentální ingrediencí. Pro skoro každým Nietzsche m vyneseny soud, lze nalézt jiným, kterým ho popře.*“¹

Pro Nietzscheho je spíše důležité, abychom pochopily do jaké míry ta či ona morálka zasahuje naše životy, a jak může být za určitých okolností životu nebezpečná. Nietzsche si také všímá, že v evropské historické tradici chybí jakýsi historický smysl pro poctivost, výklady dějin jsou zabarvené hodnotovým systémem a nahlížet je lze, podle Nietzscheho, pouze perspektivou projevů tělesnosti, neboť nás samotný jazyk pro interpretaci dějin selhává.

„*Obávám se, že se nezhostíme Boha, poněvadž ještě věříme v gramatiku.*“²

---

¹ NIU, str. 671

² SM, str. 15

V této práci se nebudu snažit přímo soustředit na rozpracování pojmů dobra a zla, ale myslím si, že je pro pochopení Nietzscheho kritiky náboženství a vůbec samotného morálky potřeba si oba pojmy alespoň letmo vysvětlit.

Nietzsche ve své knize *Genealogie morálky* ukazuje, jak se postupem času zakládal a měnil morální výklad světa, měnily se také i pojmy dobrého a zlého. V starších společnostech byl zlý člověk člověku dobrému jako je liška farmářovi - byl škodná a tak s ní tak i zacházel, bez nenávisti či resentimentu se jí snažil vymýtit, aby již nemohla páchat škody. Kritéria pro to být dobrým původně v sobě obsahovala hlavně vznešenost, ušlechtilost, duševní velikost a také dnes pro naši demokratickou společnost tolik nestravitelné a *nespravedlivé* kritérium dobrého původu. Hodnoty, podle kterých se takový dobrý člověk řídil, Nietzsche nazve hodnoty panské, odtud pak morálka panská, které se budu obšírněji věnovat později.

Pojem dobra, tak jak jej dnes chápeme v naší společnosti, je dosti pošpiněn právě křesťanským morálním výkladem světa, který se snaží dobro zobjektizovat a odloučit jej od jakéhokoliv jednání a donutit ho k obecné platnosti. Právě takové dobro, respektive dobro samo o sobě, je jedním z hlavních terčů Nietzscheho kritického zkoumání. Dobro samo o sobě je odkazem spíše na pozdní společnosti a podle Nietzscheho se takové dobro v přirozeném světě nevyskytuje a je vždy čistě lidským konstruktem. Takto chápané hodnoty dobra jsou relativní konkrétní perspektivě a jen skrze ni je lze seznat platnými. Podle Nietzscheho tyto čisté hodnoty nelze nikterak z reality vyextrahovat, nazvat je ctností a učinit je obecně platnými.

„Ryze morální výklad je v jeho očích jakousi zvláštní formou negace světa a i našeho bytí v něm »Tento způsob myšlení [...] vychází z absurdního předpokladu: bere dobro a zlo jako reality, které jsou v rozporu (a nikoliv jako komplementární hodnotové pojmy, což by byla pravda) a nabádá nás dát se na stranu dobra, požaduje, aby se dobrý člověk do posledního kořene zřekl zla a odporoval mu – popírá tím vskutku život, který má ve svých instinktech jak ano, tak ne.“³

---

³ NI, str. 92

Nietzsche poukazuje na to, že jednání, jež se chápe v jednom případě jako ctnost, se může za určitých okolností a z jiné perspektivy jevit jako jednání nectnostné. Nietzsche předvádí, jak na jednom místě lze nazvat jedincovo chování jako statečné a na jiném místě stejné chování seznat pošetilým. Vše, jak se ukazuje, je podřízené perspektivě, a jednání samo nelze nazvat ani dobrým ani špatným bez toho, aniž bychom znali okolnosti, v kterých je zasazeno. Jednání, jak tvrdí Nietzsche, má vždy v sobě prvek dobra i prvek zla, jedno od druhého odloučit nelze, a proto taky nelze nikdy nárokovat jeho obecnou planost, o což se ale celá duchovní tradice doposud pokoušela.

„Člověk se může stát opravdu lepším jen tak, že se stane větším, a potom ovšem nejde o „zlepšení“, protože předpokladem většího dobra je celkové zvětšení, tedy i zvětšení zla.“⁴

Proto lze z jedné perspektivy chápat například osobu Napoleona stejnou měrou jako tyрана a vraha, tak ale i jako charismatického vládce, který pomohl ve své době vrátit Francii zpět mezi evropskou elitu. Ať už na něj nahlížíme tak či onak, jedna věc je pro obě strany stejná, Napoleon byl *velkým* mužem *velkých* činů.

Velkou kritiku, zvláště pak v pozdních spisech, Nietzsche věnuje evropským filosofům zabývajícím se otázkou morálky. Immanuela Kanta ve své knize *Mimo dobro a zlo* nazve *Číňanem z Královce*.⁵ Číňanem proto, aby poukázal na, jak i přes to, že se snaží najít praktickou formuli ke konání dobra, právě oním kritériem praktičnosti její existenci na tomto světě vylučuje, stejně jako v případě Číny, kde podobné snahy vedly v posledku k jejímu společenskému úpadku⁶. Nietzsche se nebojí nazvat Kantův kategorický imperativ jako výplod životem vysílené a úpadkové mysli.⁷ Neosobnost a odvrácení od reality má dle Nietzscheho právě kvůli tomu rysu na život hubící charakter. Kategorický imperativ by měl mít každý sám svůj osobní a teprve v téhle podobě může být přirozený a sloužit životu. To, že se jako lidé snažíme něco jako opravdové dobro nalézt, svědčí spíše o naší intelektuální lenosti, než o čemkoli jiném.

---

⁴ NI, str. 92

⁵ M, str. 55, par. 209

⁶ A, str. 11

⁷ A, str. 3

„... mezi dobrými a zlými činy není rozdíl rodu, nýbrž stupně. Dobré činy jsou sublimované zlé a zlé jsou zhrubělé dobré.“⁸

Nietzsche sám sebe chápe spíše jako psychologa a fyziologa a proto tak k problematice přistupuje. Snaží se k problému přistupovat způsobem jiným než ostatní tehdejší filosofové, kteří vycházejí z Evropské duchovní tradice, která je však už od Sokrata, dle Nietzscheho, chybná a je potřeba ji překonat právě tím, že jako perspektivu zvolíme nejnižší společný jmenovatel a to tělesnost. Vysledovat, kde se ztratil původní cit a kde se dezinterpretovaly symptomy, kterým k nám naše vlastní tělo promlouvá, a nahradilo je hledání čistých ideálů a konečné pravdy, je možné, tím že se zaměříme na vznik stádní morálky, která vyrostla na místě morálky panské. O samotném popisu morálek se budu zmiňovat v práci až později. Nicméně předpoklad pro každou morálku resentimentu je existence vztažných ideálů dobrého a špatného, podle kterého lze hodnotit každou nastalou situaci, do které je člověk vsazen. Morální výklad světa, a to včetně toho křesťanského, se snaží o postulování na jedinci nezávislém, ideálu dobra a zla, který dokáže existovat sám o sobě a není závislý na nastalé situaci a okolnostech, do kterých je uveden. Podle Nietzscheho se morální historikové až doposud mylně domnívali, že morální hodnoty jako nesobeckost, sebezapírání, sebeobětování, soucit a lítost jsou morálními univerzáliemi a lze je s obecnou platností označit v každé společnosti za cnosti.

„Obvyklou chybou jejich předpokladů je, že hájí tezi o jakémisi konsensu národů, alespoň civilizovaných, v jistých zásadách morálky a dovozují z toho jejich bezpodmínečnou závaznost i pro tebe a pro mne; nebo naopak, jakmile se jim ukáže pravda, že u různých národů jsou morální hodnocení nutně různá, usuzují z toho, že veškerá morálka je nezávazná: obojí je stejně velká dětinskost. Chybou bystřejších z nich je, že odhalují a kritizují zřejmě pošetilá mínění určitého národa o jeho morálce, nebo mínění lidí o veškeré lidské morálce, rovněž o jejím původu, náboženských sankcích, o pověře zvané svobodná vůle a podobně, domnívajíce se, že právě tím provedli kritiku této morálky samé.“⁹

---

⁸ L, str. 107

⁹ RV, str. 149

V *Radostné vědě* ale přiznává, že právo egoismu na to, být brán jako kladná hodnota, závisí pouze na jeho postavení vůči životu. Egoismus v rukou silného pána je prostředkem k růstu a afirmaci sebe sama, v prostředí slabých ale takové chování budí jen opovržení a strach.

Hodnota dobra, dle Nietzscheho, není nic jiného než nízké určení užitečnosti. Jak později ukážu, právě tím, že se zapomnělo na jeho kauzálně situační závislost a v dostatečném množství případů to či ono jednání bylo seznáno dobrým, lidé ho začali mylně nazývat jednáním dobrým o sobě.

„Být zlý znamená u Nietzscheho většinou být svévolný, nepředvídatelný, individuální, svobodný, mít zálibu v novém, nevyzkoušeném. Co je zlo? Tři věci: náhoda, nejistota, nenadállost. Takové zlo je nepostradatelnou součástí tvorby a zlé, nevypočítatelné vlastnosti jsou na rozdíl od mravnosti projevem tvůrčího potenciálu.“¹⁰

Jako lidé instinktivně hledáme klíč jak to či ono jednání ohodnotit bez toho, aniž bychom museli zahrnovat sebe sama. Snažíme se najít klíč k jednoduššímu chápání věcí kolem sebe skrze inklinaci k univerzálním morálním vodítkům pravdy a dobra. Nalezení takových ideálů nám dává falešný pocit stability a jistoty a pomáhá nám vyrovnat se s pocitem, že naše bytí je bez nějakého vyššího smyslu.¹¹ Naopak náhoda a nevypočítatelnost jsou z perspektivy křesťanské morálky považovány za věci zlé, protože útočí na naši víru ve vyšší smysl. Zlý člověk je člověk, který díky své přímé síle dokáže konat a tvořit a nepotřebuje se uchýlovat k touze po pomstě a nenávisti. Pro zlého člověka není náhoda a nevypočítatelnost něco, co by v něm způsobovalo pocit úzkosti a strachu, nepotřebuje tyto ideály jako berličku, protože, na rozdíl od lidí stádního typu, přirozeným světem netrpí. Zlý člověk je pro člověka stádního typu nebezpečný, protože ve společnosti představuje svobodného ducha, který je nevypočítatelný a nepodrobuje se společné morálce, ctí jen morálku svou, která mu pomáhá se prosadit. Právě zlý člověk je dle Nietzscheho jediný člověk, který tvoří a ovlivňuje dějiny. Každá mravouka má jediný cíl a to učinit z člověka-zvířete člověka předvídatelného a jedině díky této předvídatelnosti lze zajistit, aby mohl žít ve společnosti s lidmi stádními, lidmi dobrými.

---

¹⁰ NI, str. 85

¹¹ NI, str. 85

Dále Nietzsche v *Geologii morálky* ukazuje, že původní strach, který člověk měl, tedy, stejně jako to dělá Nietzsche, použiji zvířecí analogii, byl stejný strach, jaký má gazela před lvem, tedy přímý strach ze zániku. Tento prapůvodní strach je ale později s příchodem křesťanské morálky nahrazen strachem jiným, strachem ze zatracení, strachem, že když nebudu své chování přizpůsobovat morálním požadavkům, nečeká mě posmrtný život v nebi. Stádní člověk má v morálních hodnotách oporu a pomáhají mu před nesmyslností světa.

Abychom překonali strach z toho, že nic na tomto světě nemá smysl, snažíme se nalézt obecně platnou ideu dobra, paradoxně ideu něčeho, co je v našem životě nedosažitelné. Stejně jako Kant a jeho další předchůdci, se snažíme najít čistý ideál - ideál, se kterým bychom byli schopni veškeré naše konání porovnávat. Přesto všechno jej ale nikdy z podstaty věci nejsme schopni nalézt. Každé naše chování, byť sebe lepší, je nutně v porovnání s tímto ideálem nedokonale dobré, protože není tím ideálem. Vnímáme existenci dobra i pravdy, cítíme, že jsou někde mimo nás a to i přesto, že jsme je nikdy nespatriili. I když jsme nikdy takové dobro neviděli, víme přesto, jak vypadá, respektive víme, jak nevypadá. Tato víra v existenci něčeho nedosažitelného, něčeho mimo tento náš svět, je podle Nietzscheho přítomna v každé resentmentem hnané morálce a je také kořenem jejího skrytého nihilismu. Vůle k něčemu mimo tento náš svět, vůle k něčemu, čemu je náš život pouze překážkou, vůle ke smrti. Podrobněji se budu tímto aspektem morálky zabývat v pozdější kapitole této práce.

2.2. Morálka

Jak jsem naznačil, Nietzsche ve společnosti spatřuje dvojice naprosto rozdílných morálek a to rytířsko-aristokratické panské, té *zlé*, a otrocko-stádní, té *dobré*.

Rytířská morálka je odkazem spíše na starší, hlavně antické, společnosti. Společnosti nadbytku a síly, kde je hodnota člověka odvozována podle jeho přirozené fyzické síly, osobní svobody a zdatnosti a přímo odráží zdravou a přirozenou sílu národa. Hierarchie v této společnosti je určena právě přímou silou oproti té stádní, v které hierarchii určují kněží.

„Zatímco silní prosazují své hodnoty na základě moci, kterou v dané situaci mají, odvolávají se neúspěšně a poražení na morální princip, jemuž podléhají všichni bez rozdílu a ve kterém mají hodnoty opačná předznamenání...“¹²

Panská morálka oproti morálce stádní postrádá požadavek na existenci všeobjímající ideje dobra, která by byla společná pro všechny, neb morálka panská jako taková ideu dobra sice obsahuje, nicméně taková morálka je relativní nastalé situaci a osobě. Místo toho, aby rostla jako stádní morálka podle toho, do jaké míry otrávil svým resentimentem ostatní, roste tak, že sama sobě a své aktuální síle sebepřítakává. Páni jsou dravci, kteří si ani rozsah svých činů neuvědomují a své konání považují za konání dobra, protože vychází z jejich síly a co je silné je pro ně taky dobré. Jsou tedy pro ostatní méně mocné velice nevypočitatelní a budí u nich nedůvěru. Z toho důvodu, že této morálce naprosto schází obecně definované morální určení, lze dokonce tvrdit, že se v případě morálky panské jedná dokonce i o imoralismus. Panská morálka také díky tomu, že ctí ideály přímé síly a moci, otrockou morálku nikdy nebere jako soupeře sobě hodného, na to je otrocká morálka moc slabošská a chybí jí zbraně, s kterými by se s panskou morálkou setkala na bitevním poli v přímém souboji. Panská morálka se při střetu s morálkou otrockou nejčastěji uchyluje k jisté specifické formě obrany – pohrdání. Lidé ctící panskou morálku se odmítají ovečkami vůbec zabývat. Tito páni pokládají příslušníky nižší kasty spíše za nešťastníky hodné politování, nežli jako své protivníky. Páni neumí své nepřátele brát vážně, a protože je nepohání resentiment, rychle zapomínají, na rozdíl od morálky stádní, u níž je naopak touha po pomstě jejich hlavní zbraní. Svých nepřátel si páni váží a vyskytuje se u nich něco, co je pro otrockou morálku naprosto nepřijatelného - láska k nepříteli. Jenže stádní morálka instinktivně v tomto rysu pochopila, že u pánů našla slabinu a použila ji jako zbraň proti nim. Donutí tyto pány, aby přijali jejich morální hodnoty. Donutí pány, aby chápali nastalou životní situaci, respektive nedostatek přímé moci u stádních lidí, jako nespravedlnost. Rafinovaně tyto ovečky donutí pány-vlky přijmout tvrzení, že pán se ovci stát může, ovce vlkem ale už ne. Díky neexistenci kritéria absolutní pravdy společně s faktem, že tato verze morálky neprosazuje svou pravdu nad pravdy morálek ostatních, panská morálka nutně pozvolna ztrácí převahu nad morálkou stádní a otravou pomocí resentimentem hnanou nenávisti k

---

¹² NI, str. 134

mocným své doby se mění i ti nejmocnější páni v ovečky. Stádní morálka nepovoluje, ale přikazuje. Přejít pánů pod jeden morální systém a jejich zkrácení je jevem nezvratný a postihuje každou společnost. Stejným způsobem zvítězila po smrti Kristově křesťanská víra nad vírou římskou. Nietzsche toto období nazývá vzbouřením otroků v morálce.

„Žít - to pro nás znamená ustavičně proměňovat vše, čím jsme, ve světlo a plamen, včetně všeho, co nás potká, my vůbec nemůžeme jinak. A co se týče nemoci: nejsme snad téměř v pokušení se ptát, zda bychom ji vůbec mohli postrádat? Teprve velká bolest je poslední osvoboditelkou ducha, jakožto učitelka velkého podezření, které z každého U dělá X, ryzí, pravé X, to jest předposlední písmeno před tím posledním... Teprve velká bolest, ona dlouhá, pomalá bolest, která si dává na čas, ve které jako bychom byli spalováni ještě zeleným dřevem, nutí nás filosofy, abychom sestoupili do své poslední hloubky a zbavili se veškeré důvěřivosti, veškeré dobromyslnosti, mlhavosti, mírnosti, průměrnosti, do nichž jsme předtím možná vkládali svou lidskost.“¹³

Stádní - otrocká morálka je pak morálka poslušných, vedených místo pánů kněžskou kastou. Je to morálka ponejvíce pozdějších společností, kde se prosazuje pasivita a nesobeckost a kde resentment vyhrál předem prohranou válku nad rytířsko-aristokratickými ideály. A i přesto, že lze z Nietzscheho textů cítit jistý despekt, který vůči otrocké morálce má, přiznává však, že:

„Lidské dějiny by byly úplně hloupou záležitostí, nebýt ducha, jenž do nich vstoupil s bezmocí a slaboštvím.“¹⁴

„...jakoby člověk byl býval velikým skrytým záměrem vývoje živočišstva. Nikterak není korunou tvorstva: každá bytost je, vedle něho, na stejném stupni dokonalosti... A jestliže to tvrdíme, tvrdíme ještě příliš mnoho: člověk je relativně zvíře nejzdařilejší, nejchorobnější, to které nejnebezpečněji zbloudilo od svých instinktu -arciže při tom všem také nejzajímavější!“¹⁵

I když se může zdát, že v přírodě vyhrává vždy jen ten nejsilnější a silnější vlk ve skupině vždy slabšího vyžene, u lidí je tomu jinak. Jsme sice zvířata,

---

¹³ RV, str. 5

¹⁴ GM, str. 23

¹⁵ A, str. 2

obýváme stejnou zemi, ale na rozdíl od nich nás postihlo, podle Nietzscheho, to neštěstí, že jsme byli obdařeni duchem. Z tohoto důvodu pak v *Soumraku model* Nietzsche odmítá Darwinovo učení o přirozeném přírodního výběru a vítězství silnějšího. Darwin zapomněl na ducha, který bývá u slabých kolikrát daleko houževnatější než ten u silných a privilegovaných. S tím jak roste produševněnost jednotlivého národa, tím méně se uplatňuje Darwinův zákon přirozeného výběru silnějších. Silní se vzdávají ducha, neboť jej nepotřebují, samotná síla jim stačí a to je potom v konečném důsledku i jejich zkáza.

Resentiment se v nižší otrocké morálce stává nástrojem tvorby nových hodnot, sama morálka neumí triumfovat aktivně a dál ji žene jen touha po pomstě. Odmítá veškeré odlišnosti a za jedinou možnou pravdu uznává pouze svou. Jedná neaktivně a sama není, oproti panské morálce, schopna jakékoliv tvorby a její jediná možná interakce se světem je pouze skrze reakci. Potřebuje vnější svět, aby mohla vůbec existovat.

Ať už podle Nietzscheho křesťanská morálka negativním či pozitivním způsobem ovlivnila lidské pokolení, jedno jí upřít nelze a to její zásadní historickou stopu, kterou v evropských duchovních dějinách zanechala. Kouba opět shrnuje:

„I přes kolísavou úroveň těchto kritických analýz můžeme z Nietzscheových deskripcí způsobů, jakým se křesťanské hodnoty v dějinách prosadily, vyčíst jeden z momentů pro morálku poslušnosti nesporně podstatných.“¹⁶

Křesťanská morálka je, dle Nietzscheho, morálkou slabošskou, stádní morálkou poslušnosti, a to protože chápe soustrast jako ctnost, jako ideál, vůči kterému je souzena hodnota člověka. Poslušnost vůči morálním hodnotám je to, co stádní morálka chápe jako dobré jednání. Právě přítomnost nějakého morálního zákona a jeho všeobecné platnosti dává lidem stádního typu pocit bezpečí a nešťastná náhoda už není beze smyslu, ale je vždy odplatou od Boha, odplatou za hříšnost. Křesťanské chápání slabosti jako ctnosti je pro Nietzscheho jedním z hlavních problémů, kterou s křesťanskou morálkou má. Nietzsche dokonce hned v prvních odstavcích své knihy *Antikrist* říká:

---

¹⁶ NI, str. 88

„Co je špatné? – Všechno co pochází ze slabosti.“¹⁷

Křesťanská morálka má podle Nietzscheho díky víře v posmrtný život a hříšnosti na vzestupnou tendenci přirozené životní síly zcela opačný charakter a spíše ji potlačuje, než aby ji posilovala.

„Zůstává však nezodpovězená otázka, zda druhým více prospějeme tím, že se jim neustále věnujeme, což se může dít velice povrchně, nestane-li se to dokonce tyranským zasahování a přetvařování, nebo když spíše ze sebe samých vytvoříme něco, co druhý pak vidí s požitkem...“¹⁸

Pro Nietzscheho je morálka užitečná pro člověka do té míry, dokud slouží vzestupnému životu a ne naopak. Nietzsche se ve svých knihách, oproti ostatním filosofům zabývajícím se podobnou tematikou, nesnaží nalézt opravdový ideál, nejpravdivější z pravdivých náboženství. Jestli se o něco snaží, tak je to odkrýt a poukázat, jak moc se v mnoha případech morálka oddálila od původní přirozenosti života a skrze umělé ideály, jako je hřích a život věčný, zfalšovala realitu, postavila ji na hlavu. Nietzsche se také snaží vystopovat, jaké symptomy těla daly za vznik morálním hodnotám.

„Za nejvyššími hodnotovými soudy, jimiž byla doposud vedena historie myšlenky, se skrývá neporozumění tělesnosti, ať už jednotlivců či stavů nebo celých ras.“¹⁹

Křesťanské askeze a sebeobětování se, když se na ně nahlídne optikou neporozuměné tělesnosti, ukazuje jako instinkt a ten dal pak později vzniknout jedné morálce.

„...- celý tento fiktivní svět má svůj kořen v nenávisti ke všemu přirozenému (ke skutečnosti!), je výrazem hluboké nechuti ke všemu skutečnému... Ale tím je všechno vysvětleno... Kdo jediný má důvody, aby se vylhal ze skutečnosti? Kdo jí trpí; trpět skutečností však znamená být skutečností ztroskotanou... Převaha citu nelibých nad libými je příčinou oné fiktivní morálky a náboženství: taková převaha však je formulí dekadence...“²⁰

---

¹⁷ A, str. 3

¹⁸ NI, str. 21

¹⁹ RV, str. 5

²⁰ A, str. 5

Být dobrý v křesťanské morálce znamená nevybočovat a podřídit se obecně platným mravům.

*„Dobrý člověk je stádní, duchovně netvůrčí, slabý, představuje typ člověka pouze uchovávajícího. Jelikož je dobro v zásadě poslušností vůči mravům nebo uloženému zákonu, je pro Nietzscheho morální požadavek, aby byly všichni dobří, tj. mravně spořádání, neklamným příznakem úpadku a ohrožení života.“*²¹

Je důležité poukázat na to, že je to příznak a nikoliv něco, co život nutně ohrožuje. Jak se dále na příkladu Izraele ukáže, morálka bylo také něco, co je dokázalo zachránit před jistou zkárou. Kdy ale vůbec takový instinkt v evropských duchovních dějinách vzniká, jak jen může člověk instinktivně inklinovat k bolesti, respektive k jejímu snášení? Nietzsche tvrdí že, na tom stejném místě, kde se z prapůvodního judaismu stalo náboženství s prvkem *moralínu*, kdy se vyhlásila válka veškeré realitě, a zvítězil instinkt pomsty. V průběhu dějin se člověku vštěpovala morální nauka metodou mnemotechniky a jako médium si k tomu instinktivně vybrala bolest. Bolest jako nejmocnější nástroj, který měl člověk vždy před očima, když se proviňoval proti svému slibu, který složil vůči společnosti. Celé evropské dějiny jsou charakterizovány tímto, často mučivým, vštěpováním mravouk a asketických ideálů. Asketický ideál chápe Nietzsche jako instinktivní odmítnutí vlastních vášní a neuposlechnutí požadavků těla. Vyskytuje se právě v kastě duchovních a skrze něj tato kasta prosazuje svou sílu a ospravedlňuje svou moc.

Každé náboženství, podle Nietzscheho, prochází stejným vývojem. Původně každá úspěšná společnost cítí, že za to, kam se dostala, vděčí něčemu z venku, něčemu mimo ně, původně se skoro vždy jednalo o duchy předků. Postupně se ale duchové redukuje na jednu postavu, ducha předků, který jako společnost roste a pozvolna sílí, ale ztrácí na své konkrétnosti, jeho síla i podoba se pro běžného člověka stává neuchopitelnou - vzniká Bůh. Vděk a radost z úspěchu rozkvétající společnosti a nadbytku jsou připisovány právě blahosklonnosti této boží bytosti. V případě Izraele tomu také nebylo jinak.

„Původně, především v dobách království, měl také Izrael ke všemu správný, to znamená, přirozený vztah. Jeho Jahve byl výrazem vědomé moci, radosti ze sebe,

---

²¹ NI, str. 134

naděje v sebe: v něm očekávali vítězství a spásu, jim důvěřovali přírodě, že dá, co národ potřebuje – především déšť. Jahve je bohem Izraele a tedy bohem spravedlnosti: to je logika každého národa, který je mocný a má z toho dobré svědomí.....Národ sám sobě přisvědčuje? Je vděčný za veliké osudy.....Starý bůh nedokázal nic z toho, co dokázal kdysi. Byly by ho měly nechat. Co se stalo? Přeměnili jeho pojem- zbavili jeho pojem všeho přirozeného: za tu cenu ho podrželi.....už jen bůh za podmínek. Jeho pojem se stává nástrojem v rukou kněžských agitátorů, kteří odtud interpretují všechno štěstí jako odměnu, všechno neštěstí za trest za to, neposlouchá-li kdo boha, za hřích“²²

Právě tady se nám postupně rýsuje první možný pozitivní aspekt náboženství a tím je právě zachování druhu, v tomto případě národa Izraele. Důkaz toho, že převrácení hodnot hnané instinktem nenávisti vůči realitě, znamenalo pro jeden národ jasné vítězství nad osudem.

„Židé jsou nejpozoruhodnější národ světových dějin, protože dali, postaveni před otázku být či nebýt, s uvědomělostí až příšernou, přednost bytí za každou cenu: touto bylo radikální zfalšování veškeré přírody, veškeré přirozenosti.....utvořili ze sebe pojem protichůdný přirozeným podmínkám.“

„Psychologicky vzato je židovský národ národem nejhouževnatější životní síly, který přeložen do nemožných podmínek dá dobrovolně, z nejhlubší chytrosti sebezáchovám, na stranu dekadentním instinktům“²³

Morálka samozřejmě existovala i v původním judaismu, ale tam byla odrazem síly a vzrůstu národa, neobsahovala žádné abstraktní prvky dobra. A právě když je národu nejhůře, dostává se ke slovu kasta kněží a vytváří nové hodnoty, tak aby popřeli realitu a pomohli období příkoří národa překonat.

„...čím sám kněz skutečně je, totiž nejnebezpečnějším druhem příživníka, pravým jedovatým pavoukem života.“

(Friedrich Nietzsche, Antikrist, § 38.)

Jenže to, co před několika tisíci lety dopomohlo židovskému národu k přemožení osudu, už dnes fungovat tak dobře nemusí. Jak jsem již dříve naznačil,

---

²² A, str. 8

²³ A, str. 8

stádní morálka postupem času stagnuje a její neplurálnost, která se v měnícím se světě nedokáže přizpůsobit novým potřebám spolu se starými idejemi, se kterými operuje, už často nemají v moderním světě místa a tlačí život směrem dolů.

Morálka se místo opory člověku stala svazujícím určením, které často jde proti životu samému. Jenže jak z toho ven? Jak vrátit zpět morálku do služeb života, jak tomu bylo dříve? Nietzsche se snaží ukázat, že i přes to, že v mnoha směrech cítí panskou morálkou nad morálkou stádní, vracení se k původní panské morálce není správnou cestou.

„(Nietzsche) Netvrdí totiž, že je sama o sobě „správná“ či „nejlepší“ (panská morálka) – rozhoduje se pro ni proto, že je jí dnes zapotřebí proti hrozivému zbytnění morálky (stádní).“²⁴

Panská morálka je, jak už název napovídá, vhodná pouze pro silné jedince, jedince, jež netrápí realita a jež neinklinují k duševní lenosti. Pro slabého jedince takto vysoká duševní kritéria určena nejsou, nedovedl by s nimi dostatečně dobře zacházet a morálka by nedošla svého původního určení zvyšování života. Jak ale poznat, v jaké chvíli si máme vybrat tu či onu morálku, aby sloužila ve službách života? V *Nečasových úvahách* Nietzsche přichází při studiu, jak přistupovat k historii v části *O užitku a škodlivosti historie pro život* s tezí, že každý člověk má v sobě jakousi vnitřní sílu, která nám radí, jak zacházet s dějinami, ví, co v nich hledat tak, aby člověka dějiny netiskly k zemi, a jak v dějinách najít inspiraci a použít k vzrůstajícímu životu - tu nazve *plastickou silou člověka*. I když v této knize operuje s dějinami, všímá si, že existuje optika *nadhistorického* vnímání dějin, jenž chápe dějinné události jako činy silných vůdců a osobností, a že každá dějinná událost je nehistoricky nezávislá na čase a je jen odrazem vůle této osobnosti. Když si uvědomíme, že Nietzsche chápe morální jednání jako jakékoliv jednání řídící se nějakým morálním kodexem, lze za plastickou schopností člověka, za schopností brát si z dějin jen to, co přitakává životu, najít také schopnost vnímat, zdali je pro ten daný okamžik k životu lepší obecná morálka stádní či osobní morálka panská.

„Nietzsche chce imoralismem mimo jiné otevřít prostor pro život, který se bude řídit jemnější, neuchopitelnější, a tedy náročnější odpovědností, než je odpovědnost

---

²⁴ NI, str. 134

morální. Morálka sama nemá být tímto překročením anulována: Chceme být dědici veškeré dosavadní morálky: nikoliv začínat od začátku.“²⁵

I když to se může zdát, že Nietzsche jednostranně preferuje panský imoralismu oproti morálce stádní, je si vědom, že morálka ať je jakákoliv má své místo, pokud člověku slouží k udržení života. Rýsuje se tedy další pozitivní rys křesťanské víry a to je nalezení smyslu bytí u jedinců slabé vůle. Takový slabý jedinec raději, i za cenu popření světa, sáhne po pevném a stabilním základu, který víra a křesťanská morálka nabízí, a dopomůže mu tak se přenést přes strasti, před které ho svět postavil. V *Radostné vědě* přímo říká:

„Víra je vždy nejvíce žádoucí, nejnaléhavěji potřebná tam, kde se nedostává vůle: neboť vůle jakožto afekt povelu je rozhodujícím znamením sebejistoty a síly. To znamená, že čím méně kdo dokáže poroučet, tím větší je jeho žádost po někom, kdo poroučí, přísně poroučí, po bohu, knížeti, stavu, lékaři, zpovědníkovi, dogmatu, stranickém svědomí.....

.....se zoufalstvím hraničící žádost po nějakém "musíš", obě náboženství (budhismus a křesťanství) se stala učiteli fanatismu v dobách ochabnutí vůle a poskytla tak bezpočtu slabých oporu, novou možnost chtít, požitek z chtění. Fanatismus je totiž jedinou "silou vůle", k níž lze přimět i slabé a nejisté, určitým druhem hypnózy celého smyslově intelektuálního systému ve prospěch přehnaného vyživování (hypertrofie) jediného stanoviska a pocitu, který nadále dominuje - křesťan jej nazývá svou vírou.“²⁶

Dalším možným zásadním faktorem, který dal za vznik víře v existenci čistě morálních hodnot, je převrácení příčiny za následek. Nietzsche v *Soumraku model* předvádí, jak pouhé zaměnění kauzální spojitosti dokáže víru v člověku jak zažehnout, tak i ospravedlnit. Na příkladu asketického ideálu u duchovních ukazuje, že to není odměna za odříkání, ale samotné praktikování asketického způsobu života, které způsobilo v těle jisté fyziologické pochody, které vedly k dobrému zdraví. Člověk duchovní pak ale zamění příčinu za následek a věří, že právě skrze askezi a víru mu bylo od Boha dopřáno. Takový člověk pak dezinterpretuje své strádání a nešťastné události v životě a skrze perspektivu víry to musí nutně

---

²⁵ A, str. 13

²⁶ RV, str. 146

znamenat, že něco dělá špatně a že je trestán za svoji nedostatečnou víru, že hřeší. Samotný pojem hříchu potom, jak ukáží v další kapitole, bude jednou ze stěžejních kritik Pavlova uchopení Kristova odkazu. Právě tím, že chápeme vlastní vůli jako příčinu všeho, dala tato idiosynkrasie v člověku za vznik koncepci vědomí jako ducha, odtud potom celý přilhaný vnitřní svět.²⁷

Nietzsche ve svých knihách často operuje s pojmy jako je jed, otrava a nemoc jako metafor pro stav chorobnosti lidského těla a společnosti. Jed u něho lze chápat jako nástroj resentimentu aplikovaný na věřící a otravu jako stav přijetí dekadentní morálky. Jed a následné onemocnění, jaké svým ovečkám ordinují kněží, je umožněno upevňováním pocitu vlastní hříšnosti. Podle Nietzscheho fakt, že křesťanští kněží upevňují víru v posmrtný život duše, je důkazem jejich instinktivní nenávisti ke všemu přirozenému a mocnému. Právě tohle jsou dle Nietzscheho zbraně, kterými se kněží dostali k moci a kterými dokázali zkrotit i ty nejmocnější z lidí. Morálka stádní nikdy nedokáže přímo prosadit svoji vůli nad morálku mocných, uchyluje se proto ke lstem a lžím. Nutí své vlastní absolutní obecné hodnoty nad hodnoty individuální, proti kterým je každá přirozená jakkoliv silná hodnota malá a nepodstatná. Jelikož je daná hodnota čistou, hodnotou samou o sobě, je pro každého stejná a tudíž platí, že ji musí ctít každý bez rozdílu. Tato exkluzivita postupně nutně vytlačí jakoukoliv jinou morálku, až zůstane jen ta jedna. Jak se také stalo s křesťanskou morálkou, která vytlačila veškeré antické polyteistické soky a v místě její původního působení v Římě ostentativně vztyčila kříž jako důkaz své nově nabyté moci.

„...křesťanství zvedlo z nejtajnějších koutů špatných instinktů válku na život a na smrt proti každému citu úcty a distance mezi člověkem a člověkem, to je prou předpokladu každého zvýšení, každého vzrůstu kultury, - ukovalo si z ressentimentu mas hlavní zbraň protínám, proti všemu vznešenému, radostnému, velkodušnému na této zemi, proti našemu štěstí na zemi...“²⁸

Od počátku je ale, dle Nietzscheho, na kněžské kastě něco nezdravého, něco, co je zakořeněné hluboko v jejich zvyklostech, jejich odvrácení se od všeho aktivního. Postupně tato otrava resentimentem zasahuje jejich těla a sami si proti

---

²⁷ SM, str. 21

²⁸ A, str. 15

této nemoci naordinovali léčbu, která je ale daleko horší než samotná choroba a zasahuje všechny. Léčbu jako půst, pohlavní zdrženlivost, nepřátelství vůči smyslům, podpora lenosti a rafinovanost. Donutili ostatní přijmout a věřit ve své mimosvětské hodnoty, naučili je hříchu, víry v posmrtný život a království boží a sami se určili za ty, kteří jsou k dosažení věčného života nutnými. Přestalo se rozlišovat obyvatelstvo na stavovsky vyšší a stavovsky nižší, ale začalo se rozlišovat na obyvatelstvo duševně čisté a nečisté a vytvářela se tím nebezpečně velká propast mezi lidmi a kněžími.

Kněží vycítili, že se mohou díky nemožnosti nalezení smyslu života a nepříznivých životních podmínek ve společnosti prosadit. Ordinovali proti depresi jiné léky, než bylo pouze navození hypnotických stavů, kněží používali léčbu tréninkem mechanické práce. Člověk pak z nikdy nekončícího děláni na deprese neměl ani čas a stala se z něj jen úzkostlivá poslušná slepá ovečka. Dalším, a snad ještě mocnějším lékem, bylo naordinovat nemocným drobné radosti, nejčastěji jako radost z děláni radosti jiným. Tato léčba je ze všech výše zmiňovaných nejvíce realistická. Smutné ale je, že i když se jedná o způsob nejlepší, za naprostý ideál je stále považována hypnóza skrze navozování extatických stavů a tato hypnóza je také podle církve jedinou možnou cestou člověka ke spáse.

Úplné prvopočátky křesťanství lze vystopovat už ve starém Římě mezi nejspodnějšími vrstvami obyvatel a oni jako jediný prostředek k tomu, aby sami nepropadali depresím, praktikovali na sobě právě vytváření těchto malých radostí, nejčastěji tak, že si sami nějak pomáhali. Pomalu se tak tvořila početná stáda a v takovém uskupení již vzniká vůle k moci. Vznik každého úspěšného náboženství a také skrytý génius jeho zakladatelů (Buddha, Pavel, Ježíš) tkví v tom, že dokáže rozeznat mezi nejnižšími a nepočtenějšími společenskými vrstvami způsob života malé ctnosti a tyto malé ctnosti interpretovat po svém a vyložit je jako hodnoty a tím, že je pozvedne na tahle vysokou úroveň, dodá této početné společensky nízké skupině něco společného.

„K zakladateli náboženství patří psychologická schopnost neomylně rozeznat určitý průměrný druh duší, které ještě nepoznaly svou sounáležitost. On je navzájem

*spojuje; založení náboženství se tak vždy stává dlouhou slavností vzájemného poznávání. „*²⁹

Jenže i Nietzsche přiznává to, že jako filosof nutně nahlíží problematiku jaksi z vnějšku a že prostý lid nechápe kněze jako příživníka, který pouze otravuje lid a žije jen na jeho úkor. V prosté společnosti lidu je vždy zapotřebí jedince, kterého může lid nazvat moudrým, kterého bude cítit a ke kterému může chovat vděk. Takový kněz už potom nemá jen stinné pijavičí stránky, ale slouží ve společnosti v mnoha ohledech v podstatě stejným způsobem jako v moderní společnosti psycholog. Proto tedy v *Radostné vědě* v části pojmenované *Ke cti kněžských povah* přiznává:

*„A komu by měl také lid důvod prokazovat větší vděk než těmto mužům, kteří k němu patří a z něj vzešli, avšak jako zasvěcení, vyvolení, jeho blahu obětovaní - oni sami věří, že se obětovali bohu -, jimž beztrestně může vylít své srdce, u nichž se může zbavit svých tajností, svých starostí i horších věcí (- neboť člověk, který "se sdělí", zbaví se sám sebe; a kdo se "vyznal", zapomíná). Zde velí velká potřeba: i pro duševní odpad je totiž zapotřebí kanalizačních příkopů a čistých čistících vod, je zapotřebí prudkých proudů lásky a silných, čistých, pokorných srdcí, ochotných obětovat se této službě neveřejné zdravotní péče - neboť je to obět, kněz je a zůstane lidskou obětí...“*³⁰

Samotný historický kontext a integraci křesťanské morálky do evropské společnosti představím v následující kapitole Ježíš kontra Pavel.

Je důležité také poznamenat, jak rozdílné bylo chápání násilí v původnějších společnostech, kde stále ještě vládla panská morálka. Pro nás moderní lidi je těžké uvěřit, jakou důležitou roli dříve sehrála krutost - byla to velká sváteční radost lidí minulých. Lidé se ke krutosti dříve stavěli vcelku pozitivně a jejich svědomí zůstávalo čisté. Vedlo je k tomu postupné zbožštění krutosti, které legitimizovalo jeho užívání.

Dnes naopak kraluje znavený pesimistický a nedůvěřivý pohled na lidské bytí. Tato chorobná přecitlivělost a modernizace naučila člověka stydět se za svou lidskou přirozenost. Na cestě k Bohu se člověk naučil sám sebe nenávidět. Člověk

---

²⁹ RV, str. 156

³⁰ RV, str. 158

v dobách minulých nacházel v trápení druhých vlastní potěšení. Člověk si pozvolna odvykl od bolesti, takže v jejím konání neshledává takové potěšení jako dříve. To, co na utrpení nejvíce pobuřuje, je jeho nesmyslnost, a proto si člověk k jeho ospravedlnění vymyslel božstva a skrze ně i ospravedlňuje vlastnoručně páchané zlo. Bohové starších společností bažili po krvi a po krutosti a páchání zla ostatními. Kupříkladu u Řeků bylo páchání ctností beze svědků něčím naprosto nemyslitelným a zbytečným. Božský determinismus byl čistě řeckým konstruktem. Až o dlouho později v Evropě byla vynalezena „svobodná vůle“, aby se dokázalo, že zájem bohů se nemůže vyčerpat.

3. Ježíš kontra Pavel

Je třeba si hned zpočátku vyjasnit fundamentální distinkci Pavla a Ježíše. Pavel sice přijímá Ježíše jako historickou osobu, ale křesťanskou víru staví na víře v zázrak jeho zmrtvýchvstání. Naopak Ježíšova víra je zcela jiná, je postavena na konkrétním způsobu žití. Podle Nietzscheho je Ježíšův instinkt instinktem kněžským, instinktem nenávisti k realitě, ale místo nenávisti si Ježíš zvolil jinou taktiku. Ježíšem kázanou křesťanskou praxi bylo nesoudit, nectít žádný zákon a blaženost, kterou Pavel káže až v životě posmrtném, Ježíš naopak žije v každém okamžiku. Dosažení štěstí je možné jen tím, že jej budeme žít a ne, že v něj budeme pouze věřit. Stejně tak příchod království božího, který je u Pavla slíbený, je u Ježíše životem samotným.

„Už slovo křesťan je nedorozumění – v podstatě byl jen jeden křesťan a ten zemřel na kříži.“³¹

Ježíš proniká do Izraele jako bořič morálky, jako anarchista bojující proti všem hodnotám. Smrt Ježíšova byla důkazem naprostého odevzdání se, svobody a převahy nad jakýmkoliv citem k pomstě. To, že křesťanská církev špatně porozuměla tomuto *radostnému poselství* a vyložila si jej jako akt vykoupení, jako fakt, že Ježíš zemřel, aby nás za naše hříchy vykoupil, pokládá Nietzsche za hlavní bod zvratu, který změnil podstatu křesťanské víry. Ježíšovi následovníci se, nechápaje podstatu evangelického způsobu života, vypravili za instinktem pomsty a upnuli se k nenávisti k nepřátelům, kteří Ježíše na kříž přikovali, očekávající rozhřešení u posledního soudu. Hřích podle Ježíše neexistuje, neb není ani viny – všichni jsme bez rozdílu děti boží, každý žijeme v každém okamžiku v království božím zde na zemi. Odtud Ježíš, anarchista, svým způsobem života dal uvnitř židovské církve vznik zárodku křesťanství.

„Očividně neporozuměla malá obec právě hlavní věci, nepochopila co je vzorem v tomto způsobu umítání, nepochopila svobodu, převahu nad každým citem pomsty.“³²

Kouba dokonce tvrdí, že Nietzsche vidí v Ježíšovi *idiotu*, podobného postavě knížete Myškina z románu Fjodora Michajloviče Dostojevského¹, a stejně jako

---

³¹ A, str. 13

³² A, str. 14

hrdina tohoto ruského románu i Ježíš nutí reagovat své okolí svou nepodmíněnou láskou k bližnímu a konáním bez vedlejších záměrů. Ježíš je ale dle Nietzscheho postavou dekadentní, neboť poslouchá pouze jeden stav duše - bezmeznou lásku - a v tomto stavu duše pak nachází svoji blaženost. Naprosté odmítnutí ať negativního nebo kladného historického tlaku na život a odevzdání se aktuální lásce, dosažené blaženosti a život v jedné perspektivě je sice idiotstvím, ale také způsobem, kterým Ježíš dokázal zvítězit nad vládnoucím židovským klérem. Křesťanství, tak jak jej chápe Ježíš, tedy jako žitou evangelickou praxi, nepotřebuje vůbec jakékoliv vykladače. Z této perspektivy je v Ježíšově evangelické společnosti postava kněze naprosto zbytečná. Stejně tak pozbývá Ježíš potřeby církve, protože samotná vláda církve, respektive prosazování svého církevního dogmatu ve společnosti nad dogmaty jinými, jde proti všemu, co Ježíš kázal.

(Ježíš trpěl) instinktivní nenávisť k realitě, díky výstřední schopnosti utrpení a dráždivosti, která vůbec nechce být „dotýkána“, protože hluboce cítí každý dotyk.....

...Instinktivní vyloučení veškeré nechuti, všeho nepřátelství, všech hranic vnitřního citu – následek výstřední schopnosti utrpení a dráždivosti, která pociťuje již každý odpor, každou nutnost odporu jako nesnesitelnou nelibost... a zná jedině blaženství, neodporovat už, neodporovat už nikomu, ani zlu, ani zlému – láska jedinou, poslední možností života....

...Strach z bolesti, i z nekonečně malé bolesti – nemůže ani jinak skončit než v náboženství lásky...³³

„Za radostným poselstvím šlo v patách poselství nejhorší, poselství Pavlovo.“³⁴

Těmito slovy vítá Nietzsche v knize *Antikrist* Pavla. Na světlo světa v křesťanství se Pavel dostává, aby se chopil odkazu Ježíše pána a otočil jej, dle Nietzscheho, na hlavu. Pavel chápe smrt Ježíše jako obětinu – bůh dal svého syna na oběť, aby svou

---

³³ A, str. 10

³⁴ A, str. 10

smrtí smyl naši vinu, naše hříchy a naprosto tím tak popřel kázání Ježíšovo o vině a trestu, respektive jeho neexistenci.

„Pavel logizoval toto pojetí, tuto necudnost pojetí s onou rabínskou drzostí, kterou se vyznačuje ve všem takto: pakliže Kristus nevstal z mrtvých je naše výra lichá“³⁵

Blaženost již v Pavlově podání přestává být žitá evangelická praxe, ale stává se v tomto životě nedosažitelnou, je v ní potřeba věřit. Jakákoliv distance Boha a člověka, kterou se Ježíš snažil zrušit, je u Pavla zcela jasně patrná. Pavlův instinkt už není jen instinkt proti řádu společnosti a její hierarchii, to je instinkt kněžský, instinkt resentimentu, instinkt vůči kterému staví svoji nenávisť k světu a touha po pomstě jako prostředek uplatnění vlastní moci.

„Pavel pochopil, že lži - že "víry bylo třeba; církev zase později pochopila Pavla. Onen "bůh", kterého si Pavel vynalezl, bůh, který "vniveč obrací moudrost světskou" (v užším smyslu obě veliké odpůrkyně veškeré pověry, filologii a medicínu), to' ve skutečnosti jen tolik, že Pavel sám se rezolutně rozhodl k tomu: zvát svou vlastní vůli "bohem", tórou, to je arcizidovské.“³⁶

Pavel jakkoliv nepopírá fakt, že by Ježíš svou obětí naše duše nespasil, to ano, nicméně tehdejší realita se moc jako blaženost a štěstí nejevila. Jak je to ale možné, vždyť jsme byli přece spaseni? Tento rozkol tak nutně vyústí k dichotomii těla a duše. Ano, naše duše je skutečně spasena, ale naše tělo na spásu ještě čeká, přijde až s druhým příchodem a ten spasí i naše tělo. Tělo jako takové se stává, oproti duši, nedokonalým obrazem božím a čím více se mu vzdaluje, tím více jej zaplavuje nově vzniknuvší hřích. Naše hříšnost dokonce slouží jako důkaz a upevňuje víru v pravé bytí někde tam za naším současným životem a víru v druhý Ježíšův příchod a Boží soud. Jenže díky tomu, že žijeme ve víře, že po smrti nastane pouze blaženost a že věčný život, který nám Ježíš svou smrtí zabezpečil, je o tolik lepší než to, co žijeme, ubíráme na lesku šedé reality běžného bytí. Práce, bolest, války a vůbec veškeré úkony, které znamenají námahu a úsilí se chápou v křesťanské morálce jako něco špatného, jako argumenty proti životu, jako důsledky hříchu. Jenže taková koncepce představuje

---

³⁵ A, str. 14

³⁶ A, str. 11

problém pro život jako takový, neboť víra, že tohle všechno je špatné, z nás dělá pasivní trpitele a příjemce neštěstí života. Nietzsche naopak vidí v bolesti a překonávání životních překážek pravý život. Kouba shrnuje

*„Žít znamená nést rozporuplnost různých významů celku a tvořivě se vyrovnávat s různými nároky, které z nich plynou: proto je život možný jen tam kde mezi nimi vládne napětí, hrozící změnou celkového horizontu.....Vítězství nad konečností života znamená jeho konec“.*³⁷

Takto chápaná pasivita způsobená strachem z veškeré bolesti a námahy jde vždy nutně proti životu, a proto se také jedná o jeden z hlavních problémů, který Nietzsche s křesťanskou morálkou má.

*„Každá filosofie, která staví mír výše než válku, každá etika s negativní variantou pojmu štěstí, každá metafyzika a fyzika, která zná finále, konečný stav jakéhokoli druhu, každá převážně estetická nebo náboženská žádost po jakémsi ústraní, zásvětí, po něčem zcela, „mimo“ či „nad“ opravňuje k otázce, zda to nebyla nemoc, co filosofa inspirovalo.“*³⁸

*„Co je štěstí? - Cítit, že moc vzrůstá - že překonáváme překážku. Ne spokojenost, ale vůle k moci; ne mír, ale válka; ne ctnost, ale zdatnost (ctnost v renesančním stylu, virtu, ctnost bez moralínu).“*³⁹

Rád bych ještě poznamenal, že se může zdát, že se v textu často objevuje postava Pavla jako prastrůjce všeho špatného, co křesťanství potkalo. Nicméně je ale nutné poznamenat, že důraz na Pavla v textu je dán spíše proto, aby sloužil jako superpozice k Ježíšově osobě. Nietzsche sám přiznává, že to, co Pavel do křesťanství přinesl, je kněžský instinkt a ten samotný právě ve výsledku odklonil původní Ježíšovo poselství.

*„Vynález Pavlův, jeho prostředek kněžské tyranie, prostředek tvoření stád: víru v nesmrtelnost - to je učení o "soudu"...“*⁴⁰

Pavel sám cítí, že i když se sami snažíme o dobro, často jeho konání nejsme schopni. Tato skutečnost v nás navozuje pocit nedokonalosti a nezavršenosti. Svou

---

³⁷ NI, str. 134

³⁸ RV, str. 5

³⁹ A, str. 2

⁴⁰ A, str. 13

hříšností se oddalujeme božímu ideálu a *opravdový život* nastane až po smrti, kdy započne věčný život, život dokonalý, který je už naprosto očištěn od hříchu. Život, ve kterém se už nevyskytuje žádný konflikt, ani smrt a ani bolest. Vzniká paradox, kde nám křesťanská církev znehodnocuje představu našeho světa a nutí nás být v něm chápat jako zlo. Jediným východiskem je náš přirozený život popřít, vírou v život věčný vlastně sami chceme naši smrt.

Podle Pavla lze hříšnost těla vykoupit jedině vírou v evangelium, ale co to znamená pro ty, kdo nevěří? Kouba si všímá, jak v prvním listu korintském Pavel dokonce praví: „*Kdo nemiluje Pána, ať je proklet*“⁴¹. To ale znamená, že z původního Ježíšova poselství a vůbec křesťanského způsobu života tak, jak jej praktikoval Ježíš, který se naprosto zříká vynášení soudů nad kýmkoliv a zahrnuje bezvýhradnou láskou bližního svého, se stává moralizující víra, která ostře odděluje toho, kdo věří a ostatní bezvěrce. Kristova evangelická praxe, ve které se odmítá ctění jakéhokoliv zákona, jde přímo proti nárokům církve a ta se potom nutně přesune od jejího praktikování k samotné víře v zázrak zmrtvýchvstání Ježíše pána.

*„Nikoliv vírou se odlišuje křesťan: křesťan jedná, odlišuje se jiným jednáním.“*⁴²

*„Blaženství se neslibuje, není vázáno podmínkami je to nová realita – všechno ostatní jsou jen znamení aby o něm mluvila“*⁴³

Posun od praxe k víře u Pavla vidí Nietzsche v neschopnosti pochopení paradoxu naplněné blaženosti a života věčném a smrti Ježíšově. Díky tomuto nepochopení se Pavel upnul k samotnému zázraku zmrtvýchvstání, neb to spíše lid zaujalo než idiosynkraticky specifický způsob stavění se světu u Ježíše. Řečeno jednoduše pro barbara v nás je jednodušší pasivně věřit ve spásu, kterou za nás vykoupil syn Boží, než donutit sebe sama k praktikování křesťanské praxe, protože ne každý trpí skutečností jako Ježíš a následování jeho příkladu tak není východiskem pro každého.

---

⁴¹ NI, str. 128

⁴² A, str. 13

⁴³ A, str. 11

„Víra dává blaženství: tedy je pravdivá“. -Dalo by se tu především namítnout, že právě to, že víra dává blaženství, není dokázáno, nýbrž jen slíbeno: blaženství vázáno na podmínku "víry", - člověk má dojít blaženství, ⁴⁴protože věří...“

Nietzsche tvrdí, že obraz toho, kým Ježíš byl, je z evangelií a obecně z duchovní pramenů, díky tomu, že si je apoštolové upravili podle své potřeby, často obtížné určit, nicméně hrubý obraz se nám nabízí.⁴⁵ Vlastní omezenost gramatiky a nedostatek historické poctivosti jsou pak, zvláště při zkoumání Nového zákona, faktorem, který nám práci významně ztěžuje.

To, jak moc se posunul význam aktuální blaženosti, tak jak jí káže Ježíš, a Pavlovi spásy věřené, Kouba demonstruje na faktu, že prvotní křesťané dokonce věřili, že díky Kristově obětině jsou již dávno spaseni a díky tomu už žijí v životě věčném a přítomnost smrti pro ně překvapovala šok. Takovou koncepci Pavel mění a upřesňuje, že spása těla je podmíněna až zúčtováním u posledního soudu, a to, jestli dojdeme spasení, je pak ovlivněno pouze naší vírou. Pavlovi Nietzsche přiznává prvky až geniality instinktu, neboť dokázal zkomponovat křesťanství, orficko-pythagorejské mýty a pohanské prvky smrti, násilí a strachu a z velmi omezené sekty, která dokázala oslovit omezené publikum uvnitř původní židovské církve, vytvořil plnohodnotnou víru s velkým záběrem, stravitelnou i pro běžného člověka.

Pavel také do křesťanství přináší, Ježíšovi tak cizí, pojmy viny a trestu. V *Genealogii morálky* si Nietzsche všimá, že pojem *viny* sahá až do vztahu dlužníka a věřitele. Vztahu, kdy dlužník dává v sázku něco (život, svobodu, majetek), aby posílil důvěru věřitele, že dluh splatí. Vyrovnání spočívá v nároku a právu věřitele na krutost. Věřitel v sobě přijímá část panské morálky, kdy se sám vyžívá v tom, že může druhé mrzačit. Tím, že vznikly pojmy jako vina, dluh, svědomí a povinnost, začíná počátek všeho opravdu velikého a krvavého. Nietzsche vidí i za Kantovým imperativem pouze skrytou krutost. Bolest jako prostředek vyrovnání dluhů, bolest jako blažený pocit věřitele nad utrpením dlužnickovým. Potěšení je úměrně větší tomu, čím větší je rozdíl společenského postavení obou zúčastněných. Starý testament Nietzsche ještě dokáže nést v libosti a přijímá ho jako snůšku pověstí a

---

⁴⁴ A, str. 18

⁴⁵ A, str. 9

bájí o silných lidech naivního silného srdce, Nový testament je ale podle něj plný prázdných gest, podvodů a komplotů, plný malých lidí se svými drobnými nectnostmi, kteří nemohou být hodni pozornosti žádného Boha.

„... Jsou jen špatné instinkty v Novém zákoně, není odvahy ani k těmto špatným instinktům. Všechno v něm je zbabělost, zavírání očí a sebeklam.“⁴⁶

Z textu je patrné, že i když má Nietzsche pro Ježíše s výhradami jisté sympatie, k Pavlovi se už vyjadřuje povětšinou s despektem. Právě to, co Pavel provedl, mělo pro Evropské duchovní dějiny dalekosáhlé následky a v samotném faktu příslibu posmrtného života, kterou Pavel do křesťanství zanesl, vidí Nietzsche největší nebezpečí, které křesťanská víra obsahuje. Pavlovo učení jde z důvodů výše popsaných vždy proti životu. Křesťanství tak není hnutí, které vzniklo jako rebelie proti židovství, je to spíše jeho důsledek.⁴⁷

„... Život končí, kde království boží začíná...“⁴⁸

Další významnou etapu pro křesťanství byla renesance, která se snažila bez jakéhokoliv vnějšího smyslu přinést do křesťanství přehodnocení všech úpadkových hodnot a znovuzavedení vznešených hodnot. Jenže tento, podle Nietzscheho, vskutku geniální pokus byl zhatěn opět zdola knězem v tomto případě protestantskými tendencemi s Lutherem v čele.

---

⁴⁶ A, str. 17

⁴⁷ A, str. 7

⁴⁸ SM, str. 28

4. Převrácení hodnot, nihilismus a věda

4.1. Převrácení hodnot

Jak už jsem zmiňoval v kapitole o morálce, původně ideály dobrého člověka přímo korespondovaly s imoralismem ideálů aristokraticko-rytířských v nichž přímá fyzická síla a svoboda člověka byly hodnoceny jako rysy kladné. S vítězstvím otroků v morálce se právě tato fyzická zdatnost, moc a přímá síla měnila na krutost a bezpráví. Takové převrácení pak mění i význam pojmu dobrého člověka ze silného, svobodného a tvořivého ducha na pasivního, který poslouchá morální příkazy. Servilita a pasivita se začíná chápat jako ideál, ke kterému je třeba směřovat. Tato pasivita je nutná pro existenci neproměnných morálních hodnot. Jak jsem již předvedl, kritérium obecné a výlučné platnosti těchto morálního hodnost má za následek, že jsou jaksi vytržené z přirozeného života a jako ideály čisté se v přirozeném světě také nikterak nevyskytují. Jenže celý takový svět postavený z ryzích hodnot je nutně ve své podstatě světem věřeným.

„Zdánlivý svět je svět jediný..., pravý svět je pouze přilhan“⁴⁹

Právě rozdělení na přilhaný pravý svět a svět přirozený, ve kterém doopravdy žijeme, je u křesťanské morálky, podle Nietzscheho, projevem dekadence, vítězství instinktů těla, které nenávidí realitu a tedy nenávidí i svůj život. V *Soumraku model* pak Nietzsche shrnuje:

„První věta. Důvody, jimž je označen tento svět jako zdánlivý, odůvodňují spíše jako skutečnost, - jiný druh skutečnosti je absolutně nedokazatelný.

Druhá věta. Významy, jimž označeno „pravé jsou věci jsou známky nejsou, nicoty, - „pravý světů byl zbudován z odporu ke skutečnému světu: skutečně zdánliví svět, pokud je pouze morálně-optickým klamem.

Třetí věta. Bájiti o „jiném“ světě než o tomto nemá smysl ač-li neovládá náš pud pomlouvání, zlehčování, podezírání života: v tomto případě mstíme se na životě fantasmagorií „jiného, „lepšího“ světa.“⁵⁰

---

⁴⁹ SM, str. 15

⁵⁰ SM, str. 23

Nietzsche nicméně nenachází příčinu vzniku dekadentních hodnot v křesťanství, ale do evropského ducha tuto otravu zanesl už před Pavlem v Řecku Sokrates. Vysílení a únava jednoho národa pak nechala někoho jako Sokrates, aby se stal lékařem athénské společnosti, a to je právě podle Nietzscheho prapočátek úpadku řecké společnosti. Sokrates, stejně jako Pavel, trpěli nenávistí k realitě a právě přesvědčením řeckého lidu, že ctnost je štěstí a to je rozum, se dokázal v řecké společnosti prosadit. Nietzsche dokonce tvrdí, že pro Sokrata díky tomu, že nebyl občanem Athén, byla právě dialektika poslední zbraní v jeho rukách, zbraní resentimentu, která započala pád řecké společnosti.

„Mstí se (Sokrates) na vznešených, které fascinuje? – Člověk má jako dialektik bezohledný nástroj v ruce: jim možno si hrát na tyrana: staví na pranýř: zatímco vítězí. Dialektik přenechává svému protivníkovi důkaz, že není idiotem: činná zuřivým, činí zároveň bezmocným. Dialektik depotencuje intelekt svého protivníka – Jak? Je dialektika jen formou pomsty u Sokrata?“⁵¹

Nietzsche tvrdí, že antická společnost v předkřesťanském období již byla, co se týče předpokladů pro velikost a vědeckých metod na vrcholu svých sil. Nic jí nescházelo - poctivost, vkus, svobodný pohled skutečnosti v tvář⁵² a všechno toto bylo naráz zničeno příchodem křesťanství.

Tam, kde Sokrates vynalez rozum jako ctnost, Pavel přichází s hříchem, oboje jako symboly dekadence, symboly úpadku společnosti. Stejně jako Pavel ordinoval formou jedu svým ovečkám život po životě, život věčný, tak i Sokrates, léčitel, ordinoval Athéňanů víru v rozum za každou cenu, rozum nejčistší. Obojí dekadence par excellence, obojí jako důkaz vítězství pudů proti životu, obojí jsou kořeny nihilismu v evropských duchovních dějinách. I tady zpočátku otrava byla pro život přínosná, mnoho slabých a unavených Athéňanů díky zaujetí Sokratem našlo nový smysl života v pravdě, jenže stejně jako u křesťanství tyto hodnoty a cnosti díky obecné a výlučné platnosti nepoznají, kdy již směřují proti životu a společnosti i člověka, jež je přijme, v posledku zahubí. Podle Nietzscheho je pak, díky tomuto faktu, křesťanství ve svém důsledku jakýmsi platonismem pro lid.⁵³

---

⁵¹ SM, str. 15

⁵² A, str. 24

⁵³ A, str. 15

„Jestliže přeložíme těžiště života nikoli do života, ale do "onoho světa" - do Ničeho, vzali jsme životu těžiště úplně. Veliká lež osobní nesmrtelnosti ničí všechnu rozumnost, všechnu přirozenost pudů, - všechno, co je v instinktech blahodárného, co v nich podporuje život, zaručuje budoucnost, budí nyní nedůvěru.“⁵⁴

Nietzsche také ve svých rannějších spisech operuje s ideou převrácení hodnot jako s nutným konečným důsledkem nepřirozenosti současné křesťanské morálky.

Nietzsche tvrdí, že díky tomu, že nahlédl, že hodnoty křesťanské a vůbec veškeré hodnoty, které hlásá jakákoliv obecná morálka, jdou ve svém konečném stavu vždy proti životu a jsou tedy dekadentní, musí se křesťanská morálka nutně transformovat od na hlavu postavené proti životu směřující, do morálky, která se vrací zpět na nohy a uvědomuje si, kdy je jí zapotřebí jako prostředek ke zdravému životu.

„Tento čistě fiktivní svět se liší velice ve svůj neprospěch od světa snů tím, že tento odráží skutečnost, kdežto onen skutečnost falšuje, znehodnocuje, popírá, když jednou byl vynalezen pojmem „přírody“ protiklad pojmu „boha“, muselo být „přirozené“ slovem pro to, co je "zavrženímhodné" - celý tento fiktivní svět má svůj kořen v nenávisti ke všemu přirozenému (ke skutečnosti!)“⁵⁵

Nihilismus, jak jej chápe Nietzsche, má dvojí formu: skrytého prvotního nihilismu a otevřeného nihilismu. Skrytý nihilismus je obsažený v křesťanské duchovní tradici, respektive v jeho snaze o nalezení absolutního smyslu. Jak jsem popsal v kapitole o původu morálky, snaha nalezení obecné ideje dobra nezávislé na subjektu vede k vytvoření ideje dobra sama o sobě, aby poté mohla člověku pomoci z bezvýchodné situace, do které byl postaven a aby jej ochránila před nesmyslností svého bytí a pocitem bezmoci. Právě tenhle všeobjímající celkový smysl pomáhá člověku najít pevnou půdu pod nohama a zároveň toto vyšší učení legitimizuje jeho jednání ve světě. Člověk je ale postaven ve svém jednání k dilematu, neb v porovnání s tímto vyšším určením dobra veškeré jeho skutky jeví nedokonalý charakter. Takto chápané ryzí ideje jsou potom v zakoušené realitě

---

⁵⁴ A, str. 15

⁵⁵ A, str. 15

nepřítomné, a když potom něco naruší jejich vládu, celá naše stabilita, kterou nám poskytují, je dokonale narušena. Takové ryzí ideály jsou naprosto očištěné od okolností a v člověku otupují cit.

„...ryzí hodnoty, jež jediné mohou být předmětem obecného rozhodnutí, překračují sféru zkušenosti, jsou nedosažitelné, nevykazatelné, a pakliže se vyčerpá potenciál víry, zeje z jejich místa nicota. Nastává otevřený nihilismus.⁵⁶“

Tento otevřený nihilismus je konečným logickým důsledkem, který byl už započat integrací skrytého nihilismu do křesťanské morálky, tedy naší vůle po hledání konečné odpovědi na otázku po smyslu bytí. Bohužel takto postavený ideál, jelikož je položen ve spektru hodnot nejvýše a zaujímá tak extrémní pozici, když se ukáže ve své podobě otevřeného nihilismu, nutně ztrácí vše ze svého lesku a musí nutně zaujímat pozici opačnou a něco, co dříve jevílo absolutní smysl už v posledu smysl nejeví vůbec žádný. Právě tato extrémní polarita je v morálním výkladu to nejvíce nebezpečná a může naprosto ohrozit jsoucno, které z něho odvozovalo svou vlastní hodnotu.⁵⁷

4.2. Věda

Dalším, Nietzsche velice dopodrobna rozebíraným tématem, je i pojem vědy. To, jakým způsobem ji tematizuje, se ale dost liší v závislosti, v jaké knize problematiku nahlíží a tedy i z jaké perspektivy se jí zabývá. V *Antikristovi* se věda tematizuje jako přímý antagonist náboženského chápání světa. Křesťanství vnímá vědu jako vůli k poznání, vůle k poznání byla ve starém Testamentu symbolizována jako jablko. Bůh pak stvořil ženu, aby donutila muže, aby okusil jablka poznání a byl pak následně, díky hněvu pána Boha, vyhnán z ráje do světa bolesti, smrti a nesnází. Prvek ženy – Evy - tu symbolizuje vědu samotnou. Eva symbolizuje vůli lidstva k poznání, což je ale v křesťanské morálce hřích a za ten je člověk po zásluze potrestán. Vynález hříchu, strádání a záměny příčiny za následek jsou prostředky boje víry s vědou, neboť věda a obecně jakékoliv vůle k poznání vyrůstá jen ze zdravých poměrů ve společnosti a vůbec tam, kde je společnost v nadbytku.

---

⁵⁶ NI, str. 146

⁵⁷ NI, str. 146

„Co se stalo? Na starého boha padla pekelná hrůza. Člověk sám se stal jeho největší chybou, bůh si stvořil rivala, veda činí bohorovným, -je konec sněžím a bohům, stane-li se člověk vědeckým! - Morálka: Veda je vtělení všeho zakázaného, jediné ona je zakázána. Veda je první hřích, zárodek všeho hříchu, dědičný hřích. Jen toto je morálka, -"Nemáš poznat": - ostatní z toho plyne.“⁵⁸

V *Genealogii morálky* si Nietzsche všímá, jak věda a náboženství stojí na stejné mylné platformě přeceňování hodnoty pravdy. Pravda, respektive vůle k pravdě, k víře v její existenci tady na zemi, slouží jako konečný cíl, jako konečný úděl člověka. Je jedno, jestli se jedná o pravdu zjevenou na kříži nebo pravdu vědeckou, konečná pravda je hodnotu absolutní a jak Nietzsche ukazuje, jako taková není v našem životě dosažitelná. Takto chápaná vůle k poznání pravdy, respektive víra v její existenci, je ve své podstatě vůlí k něčemu mimo přirozený svět, absolutnímu smyslu, vůlí k ničemu. Podle Nietzscheho v 19. století ani věda ani ateismus nepřekonávají vědu, ale jsou právě z těchto důvodů jejími konečnými důsledky.

Abychom mohli dostatečně fundovaně hovořit o pravdě, tak jak ji chápe Nietzsche, je potřeba si připomenout, do jaké míry jsou si vůle k pravdě a poznání ve své podstatě podobné s vírou a morálkou, je potřeba je alespoň letmo rozpracovat. Nietzsche tuto problematiku dopodrobna zkoumá v knize *O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním*. Pravda a nepravda jsou, stejně jako v případě dobrého a špatného jednání v otázce morální, vzájemně neoddělitelné. Díky tomu, že když něco seznáme jako pravdivé, v podstatě děláme to, že porovnáváme námi zakoušenou věc s ideálem té věci, jež máme v paměti. To ale znamená, že každé takové seznání je absolutně závislé na soudícím a snaha o nalezení pravdy o sobě se nám ukazuje v tomto světle jako nemožná. V aktu porovnávání vytváříme potom dvě na sobě závislé reality, specifické jen pro nás jako poznávajícího. Čím více potom vnímáme ideu nějaké věci o sobě, tím více jí ubíráme na realitě, kterou v přirozeném světě má. Vytváření dílčích spojitostí a kategorií nám pomáhá nalézt, stejně jako v případě morálních idejí, stabilitu a pomáhá nám orientovat se ve světě. To, že potom vnímáme tuto ideu věci jako něco, co nás přesahuje, je pak podle Nietzscheho jen iluze, která roste s tím, jak moc neuchopitelná a abstraktní se nám

---

⁵⁸ A, str. 17

tato pravda jeví. To, co poznáváme, potom přeneseme svévolně do řeči a v té s ní operujeme bez uvědomění si, že se jedná pouze o metaforu nikoliv o podstatu věci. Abychom se mohli ale ve světě k věcem alespoň nějak vyjadřovat a pracovat s nimi, je potřeba tyto metafory zredukovat na formy a těmi pak nazývat věci jim podobné. Z nějakého jednání pak vzniká jednání o sobě, protože se falešně domníváme, že když se nám nespočet nějakých jednání jeví podobných, musí přece existovat idea takového jednání o sobě. V samotném začátku knihy *O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním* se Nietzsche snaží vystihnout prchavost této naší domýšlivosti:

„V jakémsi odlehlém koutě kosmu, třpytivě rozložitého v bezpočet slunečních systémů, byla jedna hvězda, na níž zvířata vynalezla poznávání. Byla to nejhrdější a nejprohlanější minuta „ dějin světa“ ale ne víc než pouhá minuta. Po několika nadechnutích přírody hvězda vyhasla, a ona chytrá zvířátka musela zemřít.“⁵⁹

Právě skrze pravdu vymyslel si člověk účinný nástroj proti nudě, ale i nástroj, který mu pomáhá prosadit se ve společnosti. Jazyk sám už někde hluboko v sobě obsahuje schovanou pravdu o sobě jako její ustanovující základ. Bojíme se nepravdy, lži, neb v rukou ostatních proti nám může být zneužita a tak se pravda dostala na piedestal hodnoty. Právě lež, respektive strach z toho být oklamán, nás nutí přijmout víru v existenci věci o sobě jako přímou obranu proti ní.

Nietzsche se také zaměřuje, jakým způsobem se potom s takto vzniknuvšími pojmy v řeči zachází. Když už máme těchto pojmů dostatek, můžeme je začít třídit a logizovat a tvořit jejich hierarchii. Tím, že se v každodenním světě setkávám se situacemi, do kterých se nám úspěšně dokážou promítnout tyto formy, roste v nás přesvědčení o jejich pravdivost. Právě vytvořením pevných forem člověk skrze svůj intelekt, dává formám neprostupnou auru vážnosti, neb kdyby ta se zborčila, zborčí se mu celé bytí, stejným způsobem jakým se zborčilo u morálky.

Nietzsche ale spatřuje v metaforickém pojetí světa veselejší útočiště intelektu, kde se může tento intelekt naplno projevit beze strachu, že ztratí svůj upevňující základ. Tento snový svět Nietzsche přirovnává světu mýtické Antiky, kde bohové a bůžci mohli svobodně žít vedle sebe a kde nevládla přísná matematická hierarchizace pojmů jako v soudobých vědeckých společnostech.

---

⁵⁹ O, str. 7

Intelekt v takovém světě už může být naplno veden intuicí a nepotřebuje smysl po vyšším určení. V takovém světě se necháváme rádi oklamat a klam je naopak zdrojem našeho štěstí. Takovým obdobím bylo podle Nietzscheho i antické Řecko, kde nepanovala žádná přetvářka a ovládl jí umělcův pud. Bohužel, jak je pro Nietzscheho typické, ani umělecký pud není samospasný a díky tomu, že mu chybí základ, který by si z pojmů utvořil, rány osudu na něj dopadají častěji a více a nedokáže se z nich nikterak poučit.

V *Nečasových úvahách* v části *Schopenhauer jako vychovatel*, Nietzsche také vyjadřuje svoji nespokojenost nad současným stavem univerzit, jež donekonečna překypují svou vážností a jejím jediným úkolem ve státě je chrlit do světa nekonečný zástup dělníků vědy. Věda se dle Nietzscheho nemůže chápat jako antagonist a víry, protože v současné podobě věda stále pro svou existenci potřebuje nějaký pevný ideál hodnot a neumí si jej sama vytvářet. Víra i věda nedovedou pravdu zhodnotit ani zkritizovat. Věda, stejně jako víra, ochuzuje život, snaží se zmírnit afekty, zpomalit tempo, instinkt je nahrazen dialektikou, všude samá vážnost. Nietzsche také vnímá demokracii ve vědách jako nejzářnější příklad symptomů upadajícího života – smír místo válek, kde demokracie je nejlepším spojencem asketického ideálu. Věda dnes hlavně slouží k tomu, aby ve člověku vymluvila jeho úctu k sobě samému.

Nietzscheho slavný citát z počátku knihy *Tak pravil Zarathustra* „*Bůh je mrtev; svým soucitem s lidmi zemřel bůh.*“⁶⁰ odkazující na ztrátu křesťanského smyslu bytí není, i když se to může tak zdát, kořen evropského nihilismu, kořen nihilismu jde vysledovat už s příchodem Sokratovské dekadence ve starém Řecku. V knize *Soumrak model* v kapitole *Problém Sokratův* Nietzsche ukazuje, jak zavedením dialektiky zanesl Sokrates do řecké společnosti prvek nejistoty k přirozenosti.

„.... *Snažím se pochopit, z jaké idiosynkrasie vyvěrá ono sokratické na roveň kladení rozum = ctnosti = štěstí.*“⁶¹

Bohužel, stejně jako v minulosti se stal u Sokrata rozum hlavní ctností, tak operuje i věda s vůlí k pravdě jako s určením člověka. Nietzsche si uvědomuje, že

---

⁶⁰ TPZ, str. 6

⁶¹ SM, str. 15

i když v *Antikristovi* pracuje s vědou jako s nepřítelem křesťanství, v *Genealogii morálky* přiznává, že křesťanství v zásadě vědu nějak nepřekonává a také věda má své zásadní nedostatky a to i přes to, že ve vědě, na rozdíl od křesťanské morálky, je povolena vůle k poznání.

Vědecká nestrannost v sobě skrývá nebezpečí, protože straní afektu aktivnímu a do popředí staví afekt reaktivní.

*„Je obrovský rozdíl, staví-li se myslitel k problémům osobně, spatřuje-li v nich svůj osud, svou potřebu a své nejvyšší štěstí, nebo naopak "neosobně": to znamená, umí-li je jen ohledávat a uchopovat tykadly chladné, zvědavé myšlenky.“*⁶²

Nietzsche přirovná dnešní objektivizovaný nestranný přístup vědy k hledání pravdy, která chápe smysl bytí jako hledání pravdy, jako přístup eunucha k ženě, chybí mu vášeň a osobní zaujatost.

*„Vidíme tedy, že i věda spočívá na víře a že neexistuje žádná věda "bez předpokladů". Už předem musí být kladně zodpovězena otázka, zda je zapotřebí pravdy, ba musí být zodpovězena natolik kladně, že bude vyjadřovat větu, víru, přesvědčení "ničeho není třeba víc než pravdy, a ve vztahu k ní má vše ostatní jen druhořadou hodnotu".“*⁶³

Nietzsche říká, že naše vůle k pravdě je spíše naše nechuť nenechat se oklamat, víra v to, že pravda za každou cenu je lepší než klam, tedy i věda nutně staví na stejných morálních soudech jako každá morálka, včetně té křesťanské. Věda chápe omyl jako něco špatného stejně, jako staví křesťanství nealtruistické jednání jako hřích, obě vynáší morální soudy.

"Vůle k pravdě" - to by mohla být skrytá vůle k smrti. - Otázka: proč věda? tak poukazuje zpět k problému morálnímu: k čemu vůbec morálka, když život, příroda, historie jsou "nemorální"?

... Avšak jistě jste už pochopili, kam mířím; k tomu, že naše víra ve vědu stále ještě spočívá na víře metafyzické, - že i my, dnešní lidé poznání, my bezbožní a antimetafyzikové, bereme i svůj oheň ještě z požáru, jež zažehla víra stará

---

⁶² RV, str. 147

⁶³ RV, str. 147

tisíciletí, ona křesťanská víra, která byla i vírou Platónovou, že bůh je pravda, že pravda je božská...“⁶⁴

V *Radostné vědě* se Nietzsche snaží pro vědu najít nový základ, který by odstranil vůli k pravdě jako její konečné určení. Určení, které by v sobě již neneslo morální zátěž a již si uvědomilo svou tragickou formu a skrze toto uvědomění Nietzsche postuluje příchod komedie, radostné vědy, vědy zbavené hávu vlastní důležitosti. Ve společnosti musí, aby byla zdravá a pěstovala se v ní vůle k životu, existovat i vůle k nepravdě, protože stejně jako v přírodě dobré a špatné, je pravda a nepravda jen jedna strana stejné mince podmíněna perspektivě a když nebudeme pravdu akcentovat výše než nepravdu, vypravujeme se do říše morálky. V knize *Mimo dobro a zlo* dokonce říká:

*„...bez neustálého falšování světa číslem by člověk nemohl žít - že zřící se chybných soudů by znamenalo zřící se života, popřít život. Uznat nepravdu jako podmínku života: to ovšem znamená nebezpečným způsobem odporovat obvyklému hodnotovému cítění...“*⁶⁵

Jako Evropané jsme stále živoucí odkaz několika tisíciletého vývoje duchovních dějin, a i když se nám ukazují morální hodnoty křesťanství jako dekadentní a snažíme se je překonat ať vědou nebo v spirituálním světě ateismem, stejně jsme zatím nikdy nebyli schopni tyto hodnoty překonat. Stále žijeme ve stejném hodnotovém systému, kterým nám křesťanská morálka položila, samotná gramatika nás obelhává a nedovolí se z tohoto bludného kruhu, kde se nám zjevuje vůle k ničemu, vysvobodit. Nietzsche hlásá příchod filosofa – fyziologa, který místo hledání absolutní pravdy, se bude soustředit na život a jeho růst. I když se z kraje domníval, že jím je právě Schopenhauer, brzo obrátil a u Nietzscheho v pozdějších spisech nastává rozčarování ze Schopenhauera, rozčarování filosofem, kterého ještě v *Nečasových úvahách* považoval za svého učitele a někoho, kdo jako jediný podle něj zřel úpadkové tendence ve společnosti a jako jediného, který dokázal přitakat životu. Jenže i u něj později nalézám úpadkové symptomy, symptomy pramenící z jeho chápání vůle a nesobeckosti jako nejvyššího ideálu, překonávající vůli, která trpí, když dosahuje svého cíle.

---

⁶⁴ RV, str. 148

⁶⁵ M, str. 3

Nietzschemu se zjevuje konečný důsledek takového myšlenkového chápání, a protože je vůle v Schopenhauerově koncepci v neustálé bolesti a nikdy nedosáhne svého cíle, nutně potom jediný prostředek, jak se takové bolesti zbavit, je naprosté popření oné vůle, chápání smrti jako hlavního údělu bytí, tedy dekadence.

5. Buddhismus a jiná náboženství

5.1. Buddhismus

Postoje na Buddhismus se v Nietzscheho filosofii stejně jako postoje na morálku a křesťanství mění kniha od knihy. Nietzsche začal studovat buddhismus a sanskrit při svém pobytu v Liepzigu mezi lety 1865 až 1868 pod vedením soudobého experta na indické náboženství Hermanna Brockhause.⁶⁶ Nietzsche zpočátku při svém studiu nacházel paralely mezi imoralismem a buddhistickým chápáním hodnot. Uvědomoval si však také, že buddhismus co do podstaty je také, stejně jako judaismus nebo křesťanství, náboženství dekadentní, neb se opět slepě zaměřuje na určitý pohled na svět, nicméně ten ale zůstává neměnný a tedy skýtá nebezpečí, že se obrátí proti životu. Buddhismus, i když je oproštěn od morálky, stále skrze dosažení nirvány ordinuje pouze jiný mód bytí. V ranějším spisu *Nečasové úvahy* v části *Schopenhauer jako vychovatel* je Nietzsche ještě významnou měrou ovlivněn Schopenhauerem a stejně jako on se vůči indickému náboženství staví bezvýhradně pozitivně.

*„Indický starověk otevírá své brány a jeho znalci mají k nesmrtelným dílům Indrů, k jejich filosofii vztah, jenž se sotva liší od vztahu zvířete k lyře. Přesto Schopenhauer považoval poznání indické filosofie za jednu z největších výhod, kterou má naše století před ostatními.“*⁶⁷

V pozdější knize *Mimo dobro a zlo* Nietzsche přiznává, že Buddha stejně jako Schopenhauer, upadli ve stejný omyl existence obecných morálních hodnot jako před nimi celá evropská duchovní společnost. Nietzsche nicméně přiznává, že Buddhismus nevyrostl za stejných, životu nepříznivých, podmínek jako křesťanství a jelikož je daleko starší, je v mnoho aspektech daleko pokročilejší. V buddhismu například neexistuje pojem hříchu ani slibovaného království božího. V buddhismu je toto království, stejně jako u Ježíše, žité a praktikované.

*„Buddhismus neslibuje, nýbrž dodržuje, křesťanství slibuje všechno, ale nedodržuje nic.“*⁶⁸

---

⁶⁶ NIU, str. 685

⁶⁷ NU, str. 220

⁶⁸ A, str. 14

Buddhismus také zvítězil nad resentimentem, překonal ho a díky tomu Nietzsche nazve buddhismus osobní hygienou a psychologíí. Pojem boha obecně a veškeré mimosvětské morální hodnoty jsou v buddhismu již překonány a buddhismus už, místo modliteb a askeze, jako osobní hygienu ordinuje péči o tělo.

„... (Budhismu) neříká již "boj proti hříchu", ale dává plně za pravdu skutečnosti, říká "boj proti utrpení".“⁶⁹

Jako starší a vyzrálejší náboženství trpí buddhismus velkou mírou produchovělosti, tedy převeliké míry logizace reality. Jenže buddhismus si je vědom, že tato pozdní společnost, stejně jako před Sokratovské Řecko, je již společností unavenou a vyčerpanou, a proto ordinuje formu osobní hygieny, kterou se snaží smýt tuto tíživou realitu tak aby na ni již přestali její věřící myslet. V buddhismu také neexistuje askeze a proti přítěži se tu bojuje poutí, půstem a vůbec věcmi, které mysl i tělo rozveselují. Nebrání se ani nenávisti a také nemá nárok na svou exkluzivitu a tedy své náboženství ostatním nenutí. Buddhismus je také daleko realističtější než křesťanství, i když svět, který se skrze nirvánu snaží navodit, je spíše světem snovým, rozhodně není, tak jako v případě křesťanství, jeho popřením. Být v buddhismu dobrý člověk znamená být člověk, který koná tak, aby vše, co dělal, sloužilo životu, což je v přímém kontrastu oproti křesťanskému ideálu dobrého člověka, který svou dobrotu vztahuje k obecným morálním hodnotám plným pasivity, resentimentu a tedy, jak jsem předtím již popisoval k hodnotám, které směřují proti životu.

„Buddhismus není náboženství, v němž by se pouze aspirovalo na dokonalost: dokonalost je tu normálním případem.“⁷⁰

Buddhismus je podle Nietzscheho velmi pozdním náboženstvím, pro které není Evropa zdaleka ještě připravena. Křesťanství v Evropě krotilo Barbary, a proto je také plné útoků proti mocným, a plné snahy přinutit je k pasivitě a odzbrojit je. Buddhismus místo toho požaduje jemné a předuchovatělé vyznavače, které místo resentimentu a nenávisti vůči mocným, v sobě mají velkou míru dráždivosti a snadno cítí bolest. Buddhismus nepotřebuje jako křesťanství zkrotit dravce, na to už dospěl moc daleko. Tam, kde divoký Evropan potřebuje ke svému utrpení interpretaci a díky studu za svoje utrpení se buďto snaží své utrpení popřít nebo jej

---

⁶⁹ A, str. 10

⁷⁰ A, str. 7

sezná jako dílo ďáblov, tam buddhismus suše a objektivně přiznává, že trpí. V pozdějších spisech se ale Nietzsche obává, že nově objevivší se buddhismus v Evropě může znamenat stejnou katastrofu, jakou kdysi znamenal pro pozdní indickou společnost. Se vzrůstajícím pesimismem, který prostoupil celé 19. století v Evropě, se může stát, že skrytý nihilismus, který v sobě Buddhovo učení obsahuje, zůstane nerozpoznán. Nietzsche se také obává, že evropští učenci se při snaze o nalezení nové duchovní a morální autenticity, budou snažit spojit obě náboženství v jakousi formu evropského buddhismu.⁷¹ Ten je ale, jak jsem již dříve popsal, podle Nietzscheho také náboženství dekadentním a člověk i v buddhismu je veden pryč z přirozeného světa směrem k nicotě.

„Buddhismus je náboženství pro závěr a zemdenost civilizace, křesťanství jí ještě ani nenašlo - může se stát, že ji zakládá.“

Nietzsche se také v *Antikristovi* letmo dotkne problematiky islámu. Islám je, stejně jako judaismus nebo křesťanství, abrahámovským náboženstvím a jako takové s nimi sdílí mnoho stejných rysů, všechna jsou náboženstvími s věřeným Bohem ve svém centru. Nicméně Nietzsche se k islámu staví v poněkud lepším světle, neboť islám v sobě, na rozdíl od obou výše zmíněných, obsahuje mužský instinkt, který se nebál přisvědčovat životu. Křesťanství ale, netolerující žádnou konkurenci proti islámu vyhlásilo křížové výpravy, které Nietzsche nazval vyšším pirátstvím – nic víc.⁷² Islám také v sobě obsahuje nepoměrně více vznešených pudů, pŕdu, kterým křesťanská církev vyhlásila válku.

---

⁷² A, str. 24

6. Závěr

Na závěr se tedy pokusím shrnout a zároveň odpovědět na otázku, kterou jsem si položil na samém začátku, tedy lze vůbec i přes autorův silně kritický pohled na mnou zkoumanou problematiku nazvat podle Nietzscheho nějaké náboženství jako životu prospěšné? Samotné náboženství nemůže být podle Nietzscheho nazváno a priori špatným, neboť vzniká jako potřeba úniku od špatných životních situací. Může tedy člověku nebo celým národům sloužit jako způsob zachování a to i za strašlivou cenu popření přirozené reality. Občas je třeba, aby morálka přišla s rozkazem „Musíš!“ a aby velké ideály stály tam v dáli jako maják, ke kterému lze naše konání ve světě navigovat. Každý člověk není obdařen stejně vekou vůlí nenechat se světem zlomit a náhoda a krutost světa jej snadno může srazit na kolena. Právě takový člověk může morálku a náboženství zutilitarizovat ve svůj prospěch a může mu dopomoci zorientovat se v chaosu přirozeného světa. Takovému člověku pomůže najít smysl bytí a to i přes to, že se mu odpovědi o smyslu v běžném světě nedostává. Bohužel žádná morálka, ani ta křesťanská, nikdy nepozná, kdy už jí není třeba a vždy nakonec směřuje svými zkosnatělými morálními zákony v rukách kněží proti životu.

I vůle k pravdě, jako vůle nenechat se oklamat, v původním záměru pomáhala člověku od ostatních, jež mu chtěli pomocí lží ublížit. Jenže tato vůle k pravdě nakonec znamenala víru v existenci pravdy samu o sobě a s ní i důsledky, které to mělo. Schovaná prázdnota uvnitř těchto idejí znamená skrytý nihilismus, který při svém odhalení bere půdu pod nohama a v této formě už proti životu směřuje. Zdravá společnost musí začít vážit nepravdu stejnou měrou, jakou váží pravdu.

Samotný fakt, že jako jediný druh na planetě jsme nejtragičtější a že jako jediní se necháme svazovat morálkami, je podle Nietzscheho hlavní argument, proč jsme vůbec jako druh nejzajímavější.

„Nejduševnější lidé, jsou-li nejzmužilejší, prožívají daleko nejbolestnější tragédie: ale proto si váží života, že staví proti nim své největší nepřátelství“⁷³

---

⁷³ SM, str. 56

I ta největší tragédie nabude ve svém důsledku formu komedie a nám nezbyde, než se naší osudovosti jen zasmát. Vždy se ve vzduchu vznášela otázka pachtící po smyslu bytí. Proč zrovna člověk? Jaký je tu jeho smysl? Člověk nebyl sto sám sebe vysvětlit a ani ospravedlnit. Člověk vyhledává vlastní utrpení doufajíc, že se mu skrze něj objeví odpověď na jeho vlastní smysl. Asketický ideál smysl lidstvu nabídl, i když možná ne nejlepší, pořád lepší nějaký než žádný. To s sebou ale neslo nové utrpení, pocit viny. Přesto tato vina dovedla člověka k jeho záchraně a dala mu smysl. Vše je odpor k životu, vůle k nicotě, ovšem člověku je milejší chtít nic, než nic nechtít. V chtění ničeho je alespoň obsažena jeho vůle.

Nietzscheho shrnuje svůj pohled na morální otázku a i přes to, že významnou část svých textů věnuje jejich kritice a nebojí se nazvat většinu morálek jako argument proti životu, přiznává:

„Co znamená, že se objevují stále noví zakladatelé morálek a náboženství, podněcovatelé boje za mravní hodnocení, učitelé výčitek svědomí a náboženských válek? Co znamenají tito hrdinové na této scéně?

Neboť až dosud byli oni jejími hrdiny, a vše ostatní, někdy to jediné viditelné a zároveň příliš blízké, tyto hrdiny vždy jen připravovalo, ať už jako mašinerie a kulisa, nebo v roli důvěrníků a komorníků. (Básníci například byli vždy komorníky nějaké morálky.) Rozumí se samo sebou, že i tito tragédi působí v zájmu druhu, byť se sami domnívali, že pracují v zájmu boha a jako jeho poslové. Také oni podporují život rodu, jelikož podporují víru v život. "Stojí za to žít" - volá každý z nich - "tento život má něco do sebe, život má Něco za sebou, pod sebou, mějte se na pozoru!" Onen pud, který vládne rovnou měrou v lidech nejvyšších i nejnižších, pud zachování druhu, vyráží čas od času na povrch v podobě rozumu a vášně ducha; má pak kolem sebe skvělou družinu důvodů a chce vši silou dosáhnout toho, aby se zapomnělo, že je v podstatě pudem, instinktem, pošetilostí, bezdůvodností.

----, „život a já a ty a my všichni jsme zase jednou načas nabyli navzájem na zajímavosti.“⁷⁴

---

⁷⁴ RV, str. 17

7. Seznam použité literatury

NIU *Nietzsche: An Introduction to the Understanding of His Philosophical Activity* (1936), Karl Jaspers, ang. překlad Charles F. Waallraff a Frederick J. Schmitz (1965), ISBN 0-8018-5779-1

AC *Antikrist* (1888), (v orig. *Der Antichrist*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Rastislav Škoda (2003), ISBN: 80-89018-46-7

RV *Radostná Věda* (1882), (v orig. *Die fröhliche Wissenschaft*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Věra Koubova (2001), ISBN 80-7299-043-8

NÚ *Nečasové Úvahy* (1876), (v orig. *Unzeitgemässe Betrachtungen*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Jan Krejčí a Pavel Kouba (2005) 80-7298-134-X

SM *Soumrak model čili kterak se filosofuje kladivem* (1888), (v orig. *Götzen-Dämmerung, oder, Wie man mit dem Hammer philosophirt*), čes. překlad Jaroslav Kabeš a Vítězslav Tichý (1943 a 1940), ISBN 978-80-87391-15-0

NI *Nietzsche, Filosofická interpretace* (2006), Pavel Kouba, ISBN80-7298-191-9

NB *Nietzsche and Buddhism* (1983), Benjamin A. Elman

GM *Genealogie morálky* (1887), (v orig. *Zur Genealogie der Moral: Eine Streitschrift*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad. Věra Koubová (2001), ISBN 80-7299-048-9

L *Lidské, příliš Lidské* (1878), (v orig. *Menschliches, Allzumenschliches: Ein Buch für freie Geister*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Věra Koubová (2012), ISBN 978-80-7298-479-4

TPZ *Tak pravil Zarathustra* (1883), (v orig. *Also sprach Zarathustra*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Otokar Fischer (2009), ISBN 978-80-7388-147-4

O *O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním* (1873), (v orig. *Über Wahrheit und Lüge im außermoralischen Sinn*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Věra Koubová (2007), ISBN 978-80-7297-428-2

M *Mimo dobro a zlo: Předehra k filosofii budoucnosti* (1886), (v orig. *Jenseits von Gut und Böse*), Friedrich Nietzsche, čes. překlad Věra Koubová (2003), ISBN 80-7299-067-5